
Državni izpitni center

M 1 0 2 7 0 1 1 3

JESENSKI IZPITNI ROK

EKONOMIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Ponedeljek, 30. avgust 2010

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1**PRAVILNI ODGOVORI
IZBIRNIH NALOG**

Številka naloge	Pravilni odgovor
1	B
2	C
3	A
4	C
5	E
6	C
7	B
8	C
9	C
10	E
11	D
12	D
13	C
14	A
15	B

Številka naloge	Pravilni odgovor
16	C
17	D
18	E
19	C
20	B
21	D
22	E
23	B
24	A
25	D
26	D
27	C
28	D
29	B
30	C

IZPITNA POLA 2

Del A: KRAJŠE BESEDILNE NALOGE

A01

EKONOMSKI PROBLEM, POTREBE IN DOBRINE

Rešitev:

Literatura: M. Glas. Ekonomija 1. Ljubljana: ZRSS. Str. 58–74.

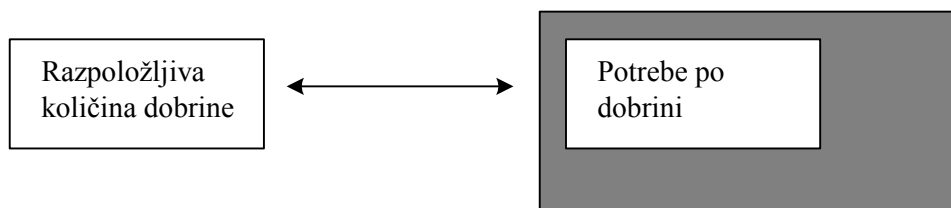
- a) Dopolnite naslednje besedilo:

Ekonomski problem, zaradi katerega morajo vsi osebk ravnati kar najbolj racionalno, je v tem, da so **proizvodni dejavniki (sredstva)**, ki so na voljo za proizvodnjo, zato pa tudi proizvedena količina dobrin, **omejeni**. Dobrine, s katerimi morajo osebki gospodariti, imajo svojo **ceno** in jih imenujemo **ekonomske (relativno redke)** dobrine.

Za tri ali štiri pravilno vstavljene besede 2 točki, za dve 1 točka.

- b) Pojasnite in s sliko prikažite relativno redkost dobrin.

Kadar je razpoložljivih dobrin manj, kakor znašajo potrebe po njih, gre za relativno redkost dobrin. .... 1 točka

*Za pravilno sliko 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

- c) Pojasnite, v katerem primeru lahko osebni avtomobil opredelimo kot potrošno dobrino in v katerem primeru kot investicijsko dobrino.

Avtomobil kot potrošna dobrina: npr. če ga kupi gospodinjstvo.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Avtomobil kot investicijska dobrina: če ga kupi podjetje, organizacija.

*Za smiselno pojasnilo 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

- d) Pojasnite, zakaj se mejna koristnost dodatne enote neke dobrine praviloma znižuje.

Ker je z vsako nadaljnjo uporabo te dobrine potreba po tej dobrini manjša (deloma že zadovoljena).

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

- e) Pojasnite pojem komplementarnih dobrin in navedite konkreten primer.

Komplementarne dobrine so dopolnjujoče se dobrine in samo skupaj zadovoljijo neko potrebo. .... 1 točka

Primer: npr. avto in bencin, kava in sladkor

*Za smiselni primer 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

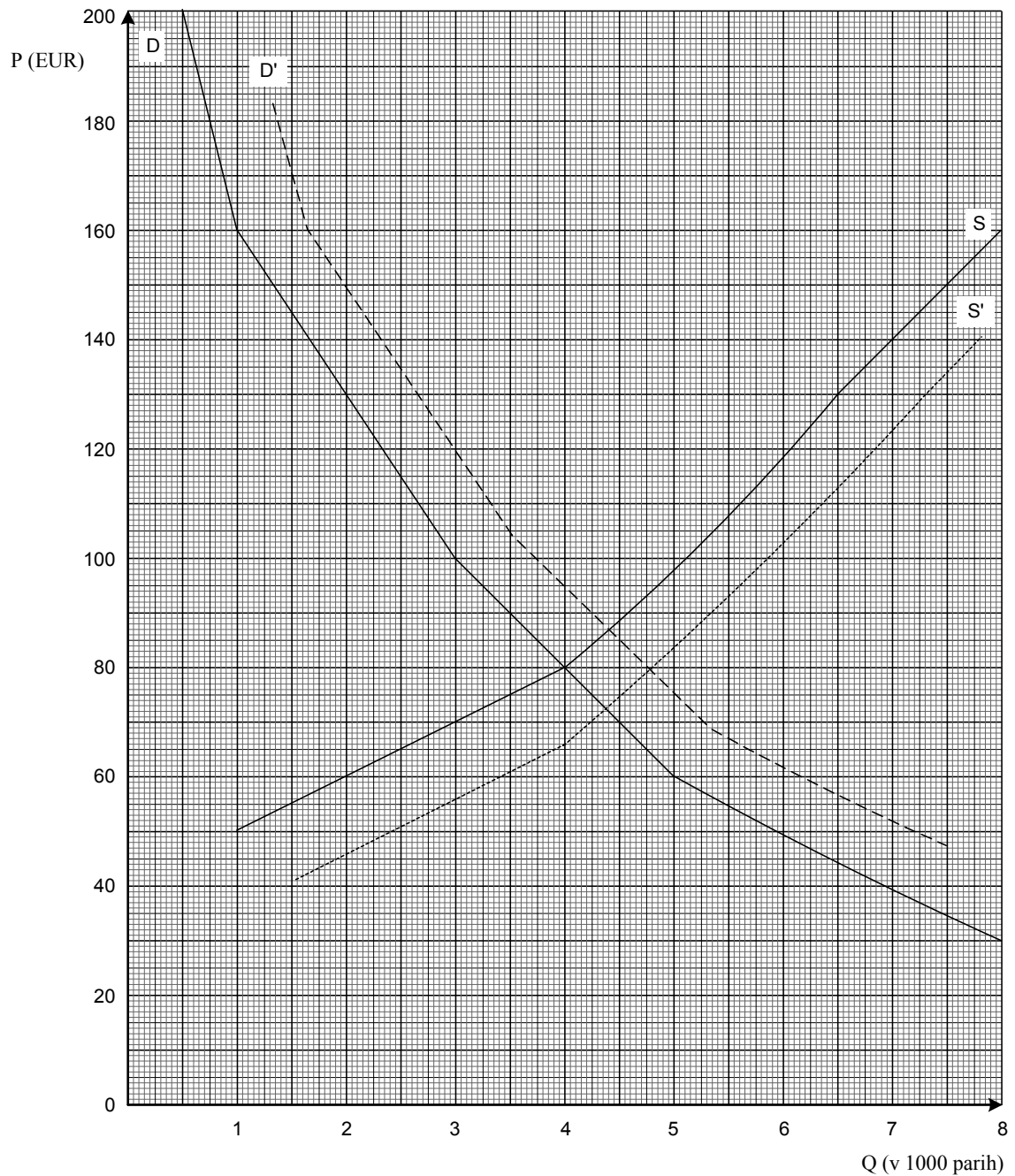
- f) Navedite vsaj dva razloga, ki opredeljujeta praktično neomejenost potreb:

- tehnični napredek,
- razvoj dosedanjih potreb,
- reklame,
- rast prebivalstva.

*Za vsaj dva razloga 1 točka.
(Skupaj 1 točka)*

A02**TRG****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija 2. Ljubljana: ZRŠŠ, 2002. Str. 40–57.

a) Ravnotežna cena je **80 EUR**.

Ravnotežna količina je **4000 parov nogometnih copat na mesec**.

Za obe pravilni navedbi 1 točka.

- b) Podjetja prodajajo nogometne copate po ravnotežni ceni. 5 % svojega mesečnega prihodka od prodanih nogometnih copat namenijo v sklad za šolanje mladih nogometašev. V sklad namenijo na mesec **16.000 evrov**. ..... 1 točka
- c) Pri ceni 70 evrov za par bi znašal mesečni prihodek podjetij, ki prodajajo copate, **210.000 evrov**. ..... 1 točka
- d) Z učinkom realnega dohodka pojasnite, zakaj je krivulja povpraševanja po copatih padajoča.

Znižanje cene copat ob nespremenjenem denarnem dohodku potrošnikov poveča njihovo kupno moč in z istim denarnim zneskom si lahko kupijo več copat.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

- e) Nogometaši Narnije so zmagali na svetovnem prvenstvu, kar je sprožilo veliko navdušenje med mladimi. Prikažite spremembo na trgu nogometnih copat s črtkano črto v gornji sliki.
Za pravičen premik krivulje povpraševanja 1 točka.
- f) Napišite obrazec za izračun cenovne elastičnosti povpraševanja in izračunajte elastičnost povpraševanja po nogometnih copatih, če se njihova cena zniža s 100 na 80 evrov.

$$e = \frac{\left(\frac{\Delta Q}{Q}\right)}{\left(\frac{\Delta P}{P}\right)} \text{ ali } \frac{\Delta Q}{\Delta P} \times \frac{P}{Q} \dots\dots\dots 1 \text{ točka}$$

$$\frac{-100}{20} \times \frac{90}{350} = -1,29 \dots\dots\dots 1 \text{ točka}$$

(Skupaj največ 2 točki)

- g) Podjetje Žoga je eden od ponudnikov na trgu nogometnih copat. Pojasnite, zakaj je obseg ponudbe nogometnih copat podjetja Žoga pri višji ceni zanje večji.
- Podjetje bo ob višji ceni ponujalo več copat, ker tako lahko pokrije tudi višje stroške (npr. z nadurnim delom).
  - Podjetje bo ob višji ceni ponujalo več copat, ker bo tako imelo večji dobiček.

Za katerokoli smiselno pojasnilo 1 točka.

- h) V podjetju Žoga jim je uspelo povečati produktivnost dela.

- Navedite vsaj en način, kako so to lahko dosegli.

V podjetju so:

- bolje izobrazili delavce,
- kupili boljše stroje,
- uvedli tehnološko inovacijo,
- bolje organizirali proizvodnjo.

Za katerikoli ukrep za povečanje produktivnosti dela 1 točka.

- Prikažite vpliv tega povečanja na trg nogometnih copat s pikčasto črto v gornji sliki.

Za pravičen premik krivulje ponudbe 1 točka.

(Skupaj največ 2 točki)

A03**RAZDELITEV****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS, 2001. Str. 102–120.

- a) Navedite in pojasnite obe funkciji, ki ju ima z vidika posameznika njegov delež v razdelitvi.

Z vidika posameznika ima njegov delež v razdelitvi dve temeljni funkciji:

- reproduktivno funkcijo: ta pri dani razvitosti zagotavlja primeren obstoj delavcev in njihovih družin, in
- stimulativno funkcijo: dejavnost delavca v proizvodnji se neposredno poveže z njegovim deležem, s čimer je delavec spodbujen, da bo zaradi boljšega zadovoljevanja potreb intenzivno sodeloval v proizvodnji.

Za navedbo funkcije in smiselno pojasnilo 1 točka. Če kandidat funkciji samo navede, dobi za obe navedbi 1 točko.

(Skupaj največ 2 točki)

- b) Podjetje Kocka, d. o. o., izdeluje lesene igrače. V njem je zaposlenih 14 delavcev, ki opravljajo dela v proizvodnji, vodstvu, nabavi, prodaji, računovodstvu, trženju, čiščenju idr. V preglednico vpišite dve vrsti mezd, ki ju razlikujemo po načinu odmere. Obe vrsti mezd na kratko pojasnite in navedite vsaj eno delovno mesto v podjetju Kocka, d. o. o., za katero bi bilo smiselno uporabiti prav ta način odmere mezd.

Vrsta mezde glede na način odmere	Pojasnilo	Primer
Časovna mezda	Znesek mezde je določen po času, ki ga delavec prebije v podjetju.	Nabavni referent, tajnica, snažilka ...
Kosovna mezda (akordna mezda)	Mezda se izplača po učinku, to je po količini proizvodov, ki jih delavec naredi.	Delavec za tekočim trakom, prodajalec na terenu

Za vsako pravilno navedbo oziroma opis 0,5 točke, skupaj 3 točke. Zaokrožimo navzgor. (Skupaj največ 3 točke)

- c) Navedite, kdo prejme dobiček in katere so ekonomske funkcije dobička.

Dobiček prejme podjetnik (lastnik kapitala).

Za pravilno ugotovitev 1 točka.

Ekonomske funkcije dobička so:

- pospešuje zbiranje prihrankov kot trajnih lastnih sredstev za naložbe in tako spodbuja razvoj podjetja;
- je merilo investiranja, saj se podjetniki odločajo med različnimi naložbami glede na pričakovano profitno mero;
- je merilo uspešnosti poslovanja, s čimer omogoča izbiro med proizvodi, obrati in trgi, na katere se osredotoča podjetnik.

Za vsaj eno navedeno funkcijo 1 točka. (Skupaj največ 2 točki)

- d) Podjetje Kocka, d. o. o., je v preteklem letu ustvarilo 1,12 milijona evrov celotnega prihodka. 30 % tega zneska so dobili delavci v obliki mezd, drugi stroški poslovanja pa so znašali 520 000 evrov.

- Izračunajte, koliko je v preteklem letu znašala povprečna **mesečna** bruto plača zaposlenega, če je bilo v podjetju Kocka, d. o. o., zaposlenih 14 delavcev.

Izračun:

$$1\,120\,000 \times 0,30 = 336\,000$$

$$336\,000 : 14 = 24\,000$$

$$24\,000 : 12 = 2\,000$$

Rezultat:

2 000 EUR

Za pravilni izračun in rezultat 1 točka.

- Podjetje Kocka, d. o. o., je v preteklem letu poslovalo z (podčrtajte in dopolnite pravilni odgovor)

dobičkom v višini 264 000 evrov / brez dobička ali izgube / izgubo v višini

_____ evrov.

Za podčrtan in vpisan pravilni odgovor 1 točka.

- Podjetje Kocka, d. o. o., je v začetku tega leta vzelo bančno posojilo v višini 500 000 evrov. Izračunajte, koliko znaša obrestna mera, če bo moralo v tem letu za obresti nameniti 18 000 evrov.

Izračun:

$$\text{obrestna mera} = \frac{\text{obresti} \times 100}{\text{glavnica} \times \text{čas}} = \frac{18000 \times 100}{500000 \times 1} = 3,6 \%$$

Rezultat: 3,6 %

*Za pravilni izračun in rezultat 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

A04**SODOBNO TRŽNO GOSPODARSTVO****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str.

- a) Navedite tri področja, na katerih prihaja do ključnih inovacij od obdobja 1980–90 v tretji industrijski revoluciji, in za eno od področij pojasnite njegove ekonomske učinke.

Tri področja so:

- mikroelektronika: z uvajanjem informacijske tehnologije v proizvodnjo omogoča drugačno organizacijo, večjo prilagodljivost proizvodnje in enotno večjo kakovost proizvodnje;
- biotehnologija: uvaja nove načine proizvodnje, z genetskim inženirstvom se izboljšujejo genske lastnosti rastlin in živali, prihrani se del energije v proizvodnih procesih, manj se obremenjuje okolje;
- novi materiali: sintetična vlakna, superprevodni materiali za elektroniko, optična vlakna za telekomunikacije, tehnična keramika ...

Za vsaj dve naštetih področjih 1 točka, za opis enega področja 1 točka, skupaj največ 2 točki.

- b) Pojasnite, kaj je vloga menedžerjev v sodobni delniški družbi.

Vloga menedžerjev je sprejemanje operativnih odločitev o poslovanju.

Za pravilno navedbo 1 točka.

- c) Pojasnite, kaj se je dogajalo v kapitalističnih gospodarstvih, kar sta Berle in Means (1932) imenovala »menadžerska revolucija«.

Izhodišče »menadžerske revolucije« so procesi:

- vse večje lastniške razpršenosti delnic;
- vse manjšega vpliva posameznega delničarja na poslovne odločitve, zato vse manjši interes za konkretno dogajanje v podjetju (»odsotni lastniki«);
- večanje vloge institucionalnih delničarjev;
- vse večja vloga menedžerjev pri odločanju.

Vsak od navedenih (in drugih smiselnih) procesov 1 točka, skupaj največ 2 točki.

- d) Velika podjetja, kakršna so General Electric (ZDA), Siemens (Nemčija) ali Toshiba (Japonska), imenujemo korporacije. Naštejte vsaj štiri značilnosti korporacij.

Značilnosti korporacij:

- delniška lastnina;
- velikanska koncentracija in centralizacija kapitala;
- razvejena (diverzificirana) proizvodna sestava, oddelčna organizacija;
- hiter tehnološki napredek, lastna dejavnost R&R;
- dolgoročno tržno ravnanje (strateški menedžment);
- samofinanciranje;
- vodilna vloga menedžmenta (tehnostrukture).

Vsaka navedena značilnost 0,5 točke, skupaj največ 2 točki.

- e) Peter ima 20 000 evrov prihrankov. Odloča se med naložbo v delnice podjetja A, ki je s kapitalom 200 milijonov evrov ustvarilo v letu 2007 dobiček 15 milijonov evrov, in naložbo v delnice podjetja B, ki razpolaga s 60 milijoni evrov kapitala, v letu 2007 pa je ustvarilo dobiček 6 milijonov evrov.

- Izračunajte profitni meri obeh podjetij.
Profitna mera podjetja A = $(15/200) \times 100 = 7,5 \%$
Profitna mera podjetja B = $(6/60) \times 100 = 10 \%$

Obe pravilno izračunani profitni meri 1 točka.

- Vaš nasvet Petru: Prihranke vložiti v podjetje (dopolnite): **B**

Za pravilni odgovor 1 točka.

- f) Nemška korporacija Siemens je organizirana v več oddelkih, vsak od njih pa izdeluje neko skupino proizvodov, s katerimi konkurira na svetovnih trgih. Leta 2006 je Siemens prodal svoj oddelek, v katerem je razvijal in proizvajal mobilne telefone, tajvanskemu podjetju BenQ. Navedite vsaj en smiseln ekonomski razlog, zakaj se korporacija odloči in proda enega od oddelkov, pridobljeni kapital pa vložiti v preostale oddelke.

Smiselni ekonomski razlogi:

- prenizka donosnost oddelka (v primerjavi s konkurenti in drugimi oddelki),
- premajhni resursi za konkurenčni razvoj oddelka,
- prenizek tržni delež za večji vpliv na panogo,
- boljše tržne priložnosti v drugih oddelkih.

Za katerikoli navedeni ali drug smiseln odgovor 1 točka.

A05**VLOGA DRŽAVE V SODOBNEM GOSPODARSTVU****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 180–183.
N. Hrovatin. Ekonomija 4. Str. 51–59.

- a) Navedite vsaj štiri področja, na katera se je v 20. stoletju občutno razširila vloga države:
- reguliranje industrije in trgovine;
  - posegi na trgu dela ter razmerje med delodajalci in delavci;
  - zagotavljanje infrastrukturnih storitev;
  - sodelovanje v proizvodnji blaga in storitev;
  - odgovorna za splošno, makroekonomsko upravljanje gospodarstva;
  - vodi socialno politiko za ogrožene plasti prebivalstva;
  - daje družbi prvine enotnosti in integriranosti ob skupnih ciljih.

*(Kandidat lahko navaja tudi področja v učbeniku M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 182–183; 9 področij). Za vsako pravilno navedeno področje 0,5 točke, zaokrožimo navzgor.
(Skupaj največ 2 točki)*

- b) Opredelite štiri temeljne funkcije (cilje), ki jih na gospodarskem področju poskuša doseči država:
- skrb za gospodarsko stabilnost (stabilnost cen),
  - polna zaposlenost prebivalstva,
  - skrb za gospodarsko rast,
  - uravnoteženi ekonomski odnosi.

*Za vsaj tri funkcije 2 točki, za dve funkciji 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

- c) Eno izmed področij, na katerih država uresničuje svoje naloge, sta tudi davčni sistem in politika. Naštejte vsaj tri vrste proračunskih prihodkov, s katerimi država zbira sredstva za njeno delovanje, in tri vrste proračunskih odhodkov, s katerimi država v bistvu vpliva na pogoje gospodarjenja.

Prihodki	Odhodki
Davčni prihodki	Tekoči odhodki
Nedavčni prihodki	Tekoči transferji
Kapitalski prihodki	Investicijski odhodki
Prejete donacije	Investicijski transferji
Transferni prihodki	

Kandidat lahko kot proračunske prihodke in odhodke navaja tudi posamezne primere znotraj posameznih vrst. Za tri vrste proračunskih prihodkov 1 točka, za tri vrste proračunskih odhodkov 1 točka.

(Skupaj največ 2 točki)

d) Sodobna država se pojavlja tudi v vlogi države blaginje. Pojasnite:

- kaj ta koncept pomeni;

Koncept pomeni, da država zagotavlja po posebnih pogojih javne dobrine in storitve, kakršne so socialno zavarovanje, zdravstvo, šolstvo ipd., (in da uravnava tudi druge zasebne dejavnosti, tako pa s tem neposredno spreminja življenjske razmere ljudi). ..... 1 točka

- kaj je sprožilo fiskalno krizo države blaginje;

Fiskalno krizo je sprožilo povečevanje stroškov države in davčnih obremenitev prebivalstva in podjetij.

Za eno ali drugo podčrtano navedbo 1 točka.

- vsaj en možen izhod iz te krize.

Možni izhodi iz krize:

- racionalizacija državnega sektorja,
- zmanjšanje celotne ekonomske in socialne vloge države,
- privatizacija javnih služb.

*Za vsaj en izhod 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

e) V naslednjih letih napovedujemo v Sloveniji nižjo stopnjo gospodarske rasti kakor v letu 2007. Predlagajte vsaj en ukrep, s katerim lahko država s fiskalno politiko vpliva na višanje gospodarske rasti:

- zniževanje davkov,
- povečanje transferjev.

Za vsaj en ukrep 1 točka.

A06**MEDNARODNA VPETOST SLOVENIJE****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS, 2001. Str. 102–120.

- a) Pojasnite, zakaj so danes pravzaprav vsa gospodarstva odprta gospodarstva.
- Večina držav, ki želi imeti veliko ponudbo proizvodov in storitev, ki jih potrebujejo njeni prebivalci, mora te uvoziti, ker jih sama ne proizvaja.
  - Po drugi strani pa del svoje proizvodnje izvaža, ker to omogoča podjetjem, da s proizvodnjo za domači in tuji trg bolje izkoristijo svoje zmogljivosti.

Za smiselno pojasnilo, ki vključuje vsaj en razlog za uvoz ali vsaj en razlog za izvoz, 1 točka.

- b) Dopolnite:

Odprtost gospodarstva merimo z deležem izvoza oziroma uvoza v **BDP**. Slovenijo štejemo med (podčrtajte pravilno) **odprta**/zaprta gospodarstva. Velikost izvoza in uvoza blaga je prikazana v posebni bilanci, ki jo imenujemo **trgovinska bilanca**. Kadar je uvoz večji od izvoza, kaže bilanca (**primanjkljaj**) **deficit**, kadar je izvoz večji od uvoza, pa izkazuje (**presežek**) **suficit**. Za Slovenijo je v vseh letih po osamosvojitvi značilno, da več blaga uvaža, kakor izvaža. Osnovni razlog za to je, da je prestrukturiranje gospodarstva zahtevalo velik uvoz **investicijskih proizvodov**, ki jih doma ne proizvodimo.

*Za vsako pravilno dopolnjeno izjavo 0,5 točke, zaokrožimo navzgor.
(Skupaj največ 3 točke)*

- c) Pojasnite, zakaj je pretirana izvozna navezanost na eno državo nezaželena.

Pretirana navezanost pri izvozu samo na eno državo (ali skupino držav) je lahko kritična. Recesija, ki zajame državo, v katero večinoma izvažamo, ima neposreden vpliv na izvoz države in tako na gospodarsko dejavnost.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

- d) V preglednici so navedene trditve, ki se nanašajo na geografsko sestavo slovenske zunanje trgovine. S kljukico v ustreznem stolpcu označite pravilne in nepravilne trditve.

Trditev	Pravilno	Nepravilno
Najpomembnejše zunanjetrgovinske partnerice Slovenije so države nekdanje Jugoslavije.		✓
Več kakor 60 % slovenskih zunanjetrgovinskih tokov poteka z EU.	✓	
Odvisnost Slovenije od EU v zunanjetrgovinski menjavi je po mnenju ekonomistov prevelika.	✓	
Povezanost Slovenije z vzhodno Evropo se kaže v pretirano velikem deležu zunanjetrgovinske menjave s tem delom sveta.		✓

*Za vsako pravilno označeno trditev 0,5 točke, zaokrožimo navzgor.
(Skupaj največ 2 točki)*

- e) Pojasnite, kaj prikazuje plačilna bilanca.

V plačilni bilanci so zajeta vsa plačila, ki gredo legalno prek državne meje v nekem obdobju (v letu dni).

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

- f) V preglednici so navedene trditve, ki se nanašajo na plačilno bilanco Slovenije. V prvem stolpcu označite z D debetne in s K kreditne postavke plačilne bilance Slovenije

D/K	Postavka
D	Italijansko tekstilno podjetje je prodalo slovenskemu tekstilnemu podjetju patent za izdelavo tkanine s posebnimi lastnostmi.
K	Slovenski državljani Janez Krajnc, ki ima v lasti delnice švedskega podjetja Volvo, je prejel dividende v višini 700 evrov.
D	Slovenska turistična agencija Kompas je organizirala strokovno ekskurzijo za dijake II. gimnazije Maribor na grški otok Santorini.
D	Slovensko podjetje Stavbenik, d. d., je kupilo 22-odstotni delež v srbskem podjetju Komunala.

*Za vsako pravilno označeno trditev 0,5 točke, zaokrožimo navzgor.
(Skupaj največ 2 točki)*

Del B: ESEJISTIČNE NALOGE

Navodilo za ocenjevanje: Kandidat mora izbrati po eno nalogo iz vsakega sklopa. Odgovarjati mora v vsebinsko zaokroženem sestavku, v katerem predstavi osnovne poglede na izbrani ekonomski problem iz literature in prikaže svoja stališča in ocene. Če kandidat ne odgovarja v zaokroženem sestavku, ali pa so njegovi odgovori sicer pravilni, vendar pretirano skopi in torej nimajo značaja esejske razprave, lahko izgubi pri posamezni nalogi do 2 točki.

PRVI SKLOP NALOG**B01****DENAR IN TRG**

Trg je mehanizem, ki se je v zgodovini človeštva razvil postopoma. Pojasnite pojem trga in opredelite njegove temeljne funkcije (4 točke). Na trgu se lahko oblikujejo različne oblike konkurence, popolna in nepopolna. Pojasnite, kdaj govorimo o popolni konkurenci na trgu, ter navedite vsaj dve obliki nepopolne konkurence in konkretne primere takih trgov (4 točke). Navedite in pojasnite, kako delimo trge glede na krajevni obseg poslovanja (2 točki).

Pojasnite, kako je z razvojem trga nastal denar, navedite vsaj tri razloge, zakaj sta se kot denar uveljavila predvsem srebro in zlato ter katere oblike denarja poznamo danes (5 točk).

(15 točk)

B02**PROIZVODNI DEJAVNIKI IN MERILA UČINKOVITOSTI POSLOVANJA**

Za proizvodnjo so potrebne različne sestavine, ki jim pravimo proizvodni dejavniki. Podjetja so v tržnem gospodarstvu izpostavljena določeni stopnji konkurence. Za njihov obstanek in razvoj je ključna njihova zmožnost, da ustvarijo prihodek, s katerim lahko pokrijejo vse porabljene vire in dosežejo presežek. Da bi podjetja to dosegla, morajo ravnati racionalno.

Podjetje Kocka, d. o. o., izdeluje lesene igrače. Navedite in pojasnite proizvodne dejavnike glede na njihovo vlogo in položaj v delovnem procesu (po Marxu) ter navedite vsaj en primer vsakega proizvodnega dejavnika v podjetju Kocka, d. o. o. (3 točke).

Na primeru podjetja Kocka, d. o. o., opredelite splošno načelo racionalnosti (2 točki).

Opredelite pojem produktivnosti dela (2 točki), navedite vsaj tri dejavnike produktivnosti dela in pri vsakem pojasnite, s kakšno spremembo tega dejavnika bi lahko povečali produktivnost v podjetju Kocka, d. o. o. (3 točke). Pojasnite, zakaj je ob zvišanju produktivnosti dela logično, da zahtevajo delavci višje plače (1 točka).

Opredelite merilo ekonomičnosti in rentabilnosti poslovanja (2 točki) ter navedite vsaj po dva konkretna ukrepa, s katerima bi kot direktor podjetja Kocka, d. o. o., povečali ekonomičnost in rentabilnost poslovanja (2 točki).

(15 točk)

B03**DELNIŠKA DRUŽBA, KORPORACIJA IN TRANSNACIONALNA KORPORACIJA**

Krka, d. d., je v petdesetih letih delovanja zrasla v globalno družbo, ki zaposluje več kot 5800 ljudi, prodaja na več kot 70 svetovnih trgih – in proizvaja v lastnih tovarnah v Sloveniji, na Poljskem, v Rusiji in na Hrvaškem. Temelj delovanja predstavlja farmacevtsko-kemijska dejavnost. Sem sodijo poleg zdravil na recept, izdelkov za samozdravljenje in veterinarskih izdelkov še kozmetični izdelki. Dopolnilno področje delovanja so zdraviliško-turistične storitve.

Vir: <http://www.krka.si/si/krka/predstavitev/11>. 5. 2007

Krka, d. d., je po institucionalni obliki delniška družba. Opredelite pojem delniške družbe (2 točki). Pojasnite, zakaj in kako delniška družba omogoča zmanjšanje oziroma razpršitev tveganja za lastnike kapitala, in tudi, kdaj govorimo, da ima posamezni delničar kontrolni paket delnic (2 točki). Opredelite proizvodne oziroma poslovne naloge lastnikov kapitala, menedžerjev in zaposlenih v delniški družbi ter navedite dohodke, ki jih prejmejo za izvedbo teh nalog (3 točke).

Z navedbo vsaj treh značilnosti oziroma razlogov pojasnite, zakaj lahko podjetje Krka, d. d., uvrstimo med korporacije (2 točki). Navedite vsaj dve vrsti institucionalnih delničarjev, ki imajo pomembno vlogo v korporacijah (1 točka).

Podjetje Krka, d. d., je transnacionalna korporacija. Opredelite transnacionalno korporacijo (1 točka) ter navedite in pojasnite vsaj tri prednosti organiziranja proizvodnega podjetja v Rusiji (3 točke). Pojasnite vsaj eno negativno posledico Krkinih naložb v tujini za slovensko gospodarstvo (1 točka).

(15 točk)

B01**DENAR IN TRG****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija 2. Str. 12–23.

M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 126–127.

Splošna ocenjevalna shema

Trg in njegove funkcije.....	4 točke
Popolna in nepopolna konkurenca.....	4 točke
Trg glede na krajevni obseg poslovanja	2 točki
Nastanek denarja.....	5 točk

Trg in njegove funkcije

Trg je prostor, kjer se srečujejo ponudniki in povpraševalci, da po neki ceni prodajo oziroma kupijo neko količino blaga.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Funkcije trga:

- alokativna funkcija: trg zaznava potrebe potrošnikov, in tako se proizvodnja prilagaja potrebam in željam potrošnikov;
- selektivna (motivacijska) funkcija: s tekmovanjem med podjetniki prihaja med njimi do selekcije, uspevajo le najboljši, ki dosežajo dobiček;
- distributivna funkcija: s cenami proizvodov in storitev se oblikuje tudi razdelitev dohodkov med lastnike proizvodnih dejavnikov;
- kontrolna funkcija: s konkurenco, ki pomeni veliko ponudnikov in povpraševalcev, je omejena gospodarska moč posameznih gospodarskih osebkov.

*Za navedbo in pojasnilo vsake funkcije 1 točka, vendar skupaj največ 3 točke. Če kandidat funkcije samo našteje, dobi za vsaj tri 1 točko.
(Skupaj največ 4 točke)*

Popolna in nepopolna konkurenca

O popolni konkurenci na trgu govorimo, ko:

- imamo veliko, skoraj neomejeno število kupcev in prodajalcev;
- so proizvodi homogeni, praktično popolni nadomestki;
- sta vstop na trg in izstop enostavna;
- so vsi osebki popolnoma informirani o tržnih cenah, prodajalci ne smejo diskriminirati kupcev.

Za vsako značilnost popolne konkurence 1 točka, vendar skupaj največ 3 točke.

Oblike nepopolne konkurence:

- monopolistična konkurenca: kemične čistilnice, izposojevalnice videofilmov ...;
- oligopol: avtomobilska industrija, komunikacije;
- monopol: Slovenske železnice, Pošta Slovenije.

*Za vsaj dve obliki nepopolne konkurence s primerom 1 točka.
(Skupaj največ 4 točke)*

Trg glede na krajevni obseg poslovanja

Glede na krajevni obseg poslovanja so trgi:

- lokalni ali krajevni – vključujejo osebkke, ki so sorazmerno blizu;
- nacionalni – zajemajo vse osebkke nekega narodnega gospodarstva;
- mednarodni – zajemajo osebkke iz več držav.

*Za navedbo vseh treh 1 točka, za pojasnilo vsaj dveh 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

Nastanek denarja

Najprej je šlo za naključno menjavo, blago za blago, ki se je opravila kot naturalna menjava. Ko se je začela menjava med rodovi širiti, je postala zapletena, šlo je za verižno menjavo. Sčasoma so uveljavili blago, ki so ga bili vsi pripravljene sprejeti. To blago je postalo menjalni posrednik in splošni ekvivalent.

Za vsako podčrtano značilnost 1 točka, vendar skupaj največ 3 točke.

Za to, da sta se kot denar uveljavila predvsem srebro in zlato, obstajajo naslednji razlogi:

- obstojnost,
- nepokvarljivost,
- nespremenljivost,
- preprosta prenosljivost,
- preprosta deljivost.

Za vsaj tri razloge 1 točka.

Denar se je razvil v obliki kovancev, bankovcev in knjižnega denarja. .... 1 točka
(Skupaj največ 5 točk)

B02**PROIZVODNI DEJAVNIKI IN MERILA UČINKOVITOSTI POSLOVANJA****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija: temeljni ekonomski pojmi in procesi. Str. 34–45, 121–137.

Splošna ocenjevalna shema

Proizvodni dejavniki	3 točke
Splošno načelo racionalnosti	2 točki
Produktivnost	6 točk
Ekonomičnost in rentabilnost	4 točke

Proizvodni dejavniki

Proizvodni dejavniki glede na svojo vlogo in položaj v delovnem procesu so:

- delo je človekova premišljena, smotrna dejavnost, s katero spreminja in prilagaja naravne predmete tako, da lahko z njimi zadovolji svoje potrebe.
Primer: mizar, tesar, barvar, brusilec ...;
- delovna sredstva, s katerimi človek obdeluje naravno tvarino, da dobi zaželeno obliko.
Primer: delavnica, žaga, brusilni stroj, čopiči ...;
- predmeti dela so tiste naravne snovi ali materiali, na katere človek deluje z delovnimi sredstvi in jih spreminja v zaželene proizvode.
Primer: les, žebelji, vijaki, barve, laki.

*Za vsak pojasnjen proizvodni dejavnik z vsaj enim smiselnim primerom dobi kandidat 1 točko. Če kandidat dejavnike samo navaja, dobi za tri navedene dejavnike z ustreznim primerom 1 točko.
(Skupaj največ 3 točke)*

Splošno načelo racionalnosti

Kandidat lahko to načelo racionalnosti opredeli z:

- maksimiranjem učinka: v podjetju Kocka, d. o. o., poskušajo z razpoložljivo količino proizvodnih dejavnikov izdelati čim več lesenih igrač;
- ali
- minimiranjem stroškov: v podjetju Kocka, d. o. o., poskušajo načrtovano količino lesenih igrač izdelati s kar najmanjšo porabo proizvodnih dejavnikov.

*Prva ali druga opredelitev, ki vključuje obe podčrtani sestavini, 2 točki, nepopolna opredelitev 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

Produktivnost

Produktivnost dela je razmerje med ustvarjenim proizvodom (količino ali vrednostjo proizvedenih dobrin) in količino dela, ki smo ga vložili za to proizvodnjo (število delavcev, delovne ure).

Za pravilno opredelitev, ki vključuje podčrtano, 2 točki. Če kandidat navede samo formulo za izračun produktivnosti brez pojasnila, dobi 1 točko. Skupaj največ 2 točki.

Produktivnost dela je odvisna od:

- povprečne delavčeve spretnosti: s spretnejšimi (*ali* z boljše usposobljenimi delavci *ali* z izkušenejšimi ...) delavci bodo v podjetju Kocka, d. o. o., izdelali več igrač;
- ravni znanosti in stopnje tehnične uporabnosti: z izboljšanjem proizvodnega procesa *ali* z uporabo novih, izpopolnjenih lakov, barv ...;
- družbene kombinacije proizvodnega procesa: z boljšim sodelovanjem z dobavitelji, kooperanti, distributerji, trgovci *ali* večjo specializacijo podjetij ...;
- obsega in učinkovitosti proizvodnih sredstev: več žag, brusilnih strojev, pršilk za barvo ... *ali* izpopolnjena žaga, brusilni stroj ... *ali* nadomeščanje barvarja s samodejnim strojem za barvanje, lakiranje, sušenje ...;
- naravnih danosti v dejavnostih: boljša kakovost lesa *ali* vremenske razmere, ki ne povzročajo zastojev pri delu (sneg) ...

Za vsak naveden dejavnik z vsaj enim ustreznim primerom dobi kandidat 1 točko, skupaj 3 točke. Če kandidat dejavnike samo navaja, dobi za tri navedene dejavnike 1 točko. Skupaj največ 3 točke.

Razlogi za zvišanje plač (mezd):

- ob zvišanju produktivnosti dela so delavci upravičeni do višje mezde kot nagrade za svoj prispevek;
- zvišanje produktivnosti lahko izboljša poslovanje podjetja/panoge, poveča dobiček in tako sposobnost podjetja plačevati višje mezde.

*Za vsako pojasnilo 1 točka, skupaj največ 1 točka.
(Skupaj največ 6 točk)*

Ekonomičnost in rentabilnost

Ekonomičnost proizvodnje je razmerje med vrednostjo proizvodnje in stroški le-te (denarno ovrednoteno porabo proizvodnih dejavnikov).

Za pravilno opredelitev 1 točka.

Rentabilnost ali donosnost je razmerje med čistim (netom) rezultatom proizvodnje (dobičkom) in zanj potrebno naložbo proizvodnih dejavnikov.

Za pravilno opredelitev 1 točka.

Ukrepi za povečanje ekonomičnosti in rentabilnosti poslovanja v podjetju Kocka, d. o. o.:

<i>Ekonomičnost</i>	<i>Rentabilnost</i>
<ul style="list-style-type: none"> – znižanje nabavnih stroškov: npr. cenejši les, lepila, laki in barve ipd., energija; – znižanje stroškov zaposlenih: nižje plače, regres, udeležba v dobičku, druge ugodnosti; – znižanje davčnih obremenitev podjetja s strani države; – povečanje količine prodanih izdelkov; – zvišanje prodajnih cen svojih izdelkov na trgu. 	<ul style="list-style-type: none"> – maksimiranje dobička (zvišanje prodajnih cen svojih izdelkov na trgu ali povečanje količine prodanih izdelkov ali znižanje proizvodnih stroškov); – varčnejša uporaba kapitala, ki je potreben za proizvodnjo.

*Za vsaj dva ukrepa, s katerima bi izboljšali posamezno merilo poslovanja, dobi kandidat 1 točko, skupaj 2 točki. Kandidat lahko navaja tudi druge smiselne ukrepe.
(Skupaj največ 4 točke)*

B03**DELNIŠKA DRUŽBA, KORPORACIJA IN TRANSNACIONALNA KORPORACIJA****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Str. 167–172, 189–192.

Splošna ocenjevalna shema

Delniška družba	4 točke
Naloge in dohodki v delniški družbi	3 točke
Korporacija	3 točke
Transnacionalna korporacija	5 točk

Delniška družba

Delniška družba je podjetje, v katerem večje število delničarjev vloži svoj kapital, delničarji pa sprejemajo poglavitne poslovne odločitve na skupščini delničarjev (ali: delničarji prejemajo dividende, ali: nadzor delniške družbe poteka prek skupščine in nadzornega sveta).

Za opredelitev, ki vključuje podčrtano, 1 točka. Za dodatno pojasnilo še 1 točka. Skupaj največ 2 točki.

Delničar ima kontrolni paket delnic, če jih ima takšen delež, ki mu omogoči največji vpliv na poslovne odločitve v delniški družbi (*ali*: če ima 15–40 % vseh delnic družbe).

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Delniška družba zmanjšuje oziroma razprši tveganje za lastnike kapitala, ker:

- delničar (lastnik kapitala) razporedi svoj kapital v delnice več podjetij;
- lahko, če se poslovanje delniške družbe poslabša, pravočasno proda svoje delnice na borzi in tako zmanjša izgubljeni del kapitala.

*Za eno od navedenih ali podobnih smiselnih opredelitev 1 točka.
(Skupaj največ 4 točke)*

Naloge in dohodki v delniški družbi

	Naloge	Dohodki
Lastniki kapitala	– vložijo kapital v delniško družbo – prevzamejo tveganje – sprejemajo temeljne poslovne odločitve	dividenda
Menedžerji	sprejemajo ekonomske, finančne, tehnološke in druge odločitve	plača (tudi: udeležba v dobičku)
Zaposleni	opravljajo delo po napotkih vodstva	mezda

*Za vsako pravilno vrstico 1 točka, skupaj 3 točke.
(Skupaj največ 3 točke)*

Korporacija

Značilnosti, ki uvrščajo Krko, d. d., med korporacije:

- delniška lastnina,
- velika koncentracija in centralizacija kapitala,
- razvejana proizvodna sestava,
- hiter tehnološki napredek,
- dolgoročno tržno ravnanje,
- samofinanciranje,
- vodilna vloga upravljavsko-tehnološke strukture.

Za pojasnilo, ki vključuje vsaj tri značilnosti, dobi kandidat 2 točki; če pojasnilo vključuje le dve značilnosti, dobi 1 točko.

Institucionalni delničarji so: poslovne banke, investicijske družbe, kapitalski skladi zaposlenih, pokojninski skladi.

*Za dve pravilni navedbi 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

Transnacionalna korporacija

TNK je podjetje, ki ima neposredne naložbe (obrate) vsaj v eni tuji državi, podjetje pa posluje kot celota.

Za pravilno opredelitev 1 točka.

Prednosti razširitve Krke, d. d., v Rusijo:

- cenejši proizvodni dejavniki v Rusiji:
  - nižji stroški delovne sile, saj so povprečne plače v Rusiji nižje,
  - nižji stroški energije, saj ima Rusija zaradi velikih zalog energije (zemeljski plin, nafta, premog ...) cenejšo energijo,
  - nižji stroški surovin ...
- nov, velik trg v Rusiji,
- Krka, d. d., pridobi status domačega proizvajalca, tako pa se izogne carinam in drugim oviram pri uvozu blaga na ruski trg,
- izkoriščanje davčnih olajšav v Rusiji, kar poceni proizvodnjo,
- milejši ekološki predpisi v Rusiji dopuščajo uporabo cenejše tehnologije ...

Za vsako pojasnjeno prednost 1 točka. Če kandidat pojasni iz prve skupine dve ali tri prednosti, prejme za dve pojasnjeni prednosti 2 točki. Če kandidat prednosti samo navaja in jih ne pojasnjuje, dobi za tri navedene 1 točko. Skupaj največ 3 točke.

Negativne posledice naložb Krke, d. d., v obrate v tujini za Slovenijo:

- manj dela za delavce v Sloveniji,
- manj denarja v državnem proračunu,
- odtekanje akumulacije in naložb v tujino idr.

*Za katerokoli smiselno pojasnilo 1 točka.
(Skupaj 5 točk)*

DRUGI SKLOP NALOG***B04*****DEJAVNIKI POTENCIALNEGA BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA**

Na potencialno velikost bruto domačega proizvoda vpliva več dejavnikov: prebivalstvo ter naravno in proizvedeno bogastvo. Opišite demografska gibanja, ki vplivajo na spreminjanje števila prebivalstva, ter navedite, kako tega delimo po sestavi aktivnega prebivalstva (3 točke). Pojasnite še, kaj označujemo s pojmom človeški kapital in kako lahko povečujemo njegovo kakovost (2 točki).

Navedite vsaj štiri elemente naravnega bogastva in dva izmed njih podrobneje pojasnite z vidika Slovenije (5 točk). Pojasnite pojem proizvedenega bogastva in za vsako od temeljnih dveh skupin navedite primer. Pojasnite tokova, ki vplivata na povečanje oziroma zmanjševanje vrednosti proizvedenega bogastva. (5 točk)

(15 točk)

B05**DENARNA POLITIKA**

Blagovnega gospodarstva ni brez denarja. Denar je z vidika učinkovitega poslovanja pomembna človekova inovacija, ki je olajšala trgovanje. Denarja mora biti dovolj za realizacijo vsakokratnega bruto domačega proizvoda.

Pojasnite, kaj je denar, ter navedite vsaj tri njegove temeljne funkcije in oblike, v katerih se lahko pojavlja v sodobnih gospodarstvih (3 točke). Pojasnite in s sliko prikažite pojem inflacije ter navedite in pojasnite instrumente, s katerimi se centralna banka odziva na inflacijo (3 točke). Navedite, kako imenujemo denar, ki ga izdaja centralna banka, navedite in pojasnite pa tudi načine, s katerimi ga izdaja (4 točke).

Denarna politika, ki jo vodi država, je lahko restriktivna ali ekspanzivna. Navedite, kakšno denarno politiko je po osamosvojitvi vodila Slovenija in kakšen je bil njen temeljni cilj (2 točki). Navedite kriterije, ki jih je Slovenija morala izpolniti pred vstopom v Evropsko monetarno unijo, in enega izmed njih pojasnite (3 točke).

(15 točk)

B06**TRANZICIJA SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA IN BREZPOSELNOST**

Po letu 1991 se je slovensko gospodarstvo spremenilo iz samoupravnega socialističnega v tržno gospodarstvo. Pri tem je Slovenija trčila na številne družbene in gospodarske težave.

Pojasnite pojem družbena lastnina in razloge za lastninjenje slovenskih podjetij. Navedite, kako ste vi lahko sodelovali v tem lastninjenju (5 točk). Predstavite probleme, ki jih je imelo slovensko gospodarstvo med tranzicijo v zunanji trgovini, in probleme, ki jih je imelo zaradi neustrezne strukture podjetij po velikosti (4 točke).

Navedite spremembe, ki so se med tranzicijo zgodile pri zaposlenosti in brezposelnosti (2 točki). Navedite, kako merimo brezposelnost po metodologiji ILO in katere osebe po tej metodologiji sodijo med brezposelne ter njeno približno stopnjo danes. Komentirajte sestavo brezposelnosti v Sloveniji po starosti. (4 točke)

(15 točk)

B04**DEJAVNIKI POTENCIALNEGA BRUTO DOMAČEGA PROIZVODA****Rešitev:**

Literatura: N. Hrovatin. Ekonomija 4. Ljubljana: ZRSŠ. Str. 21–39.

Splošna ocenjevalna shema

Demografska gibanja	3 točke
Človeški kapital	2 točki
Naravno bogastvo	5 točk
Proizvedeno bogastvo	5 točk

Demografska gibanja

Demografska gibanja povzročajo rodnost, ki pomeni število rojenih, smrtnost, ki pomeni število umrlih, in migracije, ki jih delimo na imigracije in emigracije.

Za navedena in pojasnjena gibanja 2 točki. Pojasnilo lahko temelji tudi na primeru stopenj rodnosti in smrtnosti ter naravne rasti. Če kandidat gibanja samo našteje, dobi za vse tri 1 točko.

Po sestavi aktivnega prebivalstva ločimo:

- aktivno prebivalstvo,
- osebe z lastnimi dohodki,
- vzdrževano prebivalstvo.

*Za vsaj dve navedbi 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

Človeški kapital

Človeški kapital so vse kvalitativne značilnosti aktivnega prebivalstva.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Kakovost človeškega kapitala povečuje izobraževanje in/ali usposabljanje.

*Za smiselno pojasnilo 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

Naravno bogastvo

Naravno bogastvo sestavljajo:

- kmetijska zemljišča,
- energetski viri,
- rudna in mineralna bogastva,
- gozdovi,
- geografski položaj države.

Za vsaj tri sestavine 1 točka.

Kmetijska zemljišča:

- so najpomembnejši del slovenskega naravnega bogastva,
- so razdrobljena v rokah malih kmetov,
- kmetijske površine na prebivalca se zmanjšujejo,
- sestava kmetijskih površin je neustrezna – neobdelane površine (travniki, pašniki).

Energetski viri:

- slaba preskrbljenost Slovenije z energetskimi viri;
- skromne zaloge premoga, nafte in zemeljskega plina – odvisnost od uvoza;
- premog slabe kakovosti;
- premajhna izkoriščenost vodnih virov.

Rudna in mineralna bogastva:

- zaloge izjemno skromne;
- pomembna le kremenov pesek in marmor.

Gozdovi:

- po obsegu gozdov na prebivalca je Slovenija v svetovnem merilu pod povprečjem, v Evropi pa nad povprečjem;
- slaba kakovost gozdnih površin;
- denacionalizacija je povzročila sečnjo gozdnih površin.

Geografski položaj:

- ugoden geografski položaj,
- ugodna prometna lega,
- naravne lepote.

*Za vsako opisano značilnost pri posamezni sestavini 1 točka, skupaj pri posamezni sestavini 2 točki. Skupaj največ 4 točke.
(Skupaj največ 5 točk)*

Proizvedeno bogastvo

Proizvedeno bogastvo sestavlja vse tisto, kar država proizvede in ne obstaja že samo v naravi.

Za pravilno pojasnilo 1 točka.

Osnovni skladi so vrednost osnovnih sredstev:

- v podjetjih,
- v drugih ustanovah in pri prebivalstvu,
- javnih dobrin.

Za vsaj eno navedbo skupine in vsaj en primer 1 točka.

Zaloge so:

- poslovne,
- v gospodinjstvih.

*Za vsaj eno navedbo skupine in vsaj en primer 1 točka.
Če kandidat navede samo osnovni skupini, dobi za obe 1 točko.*

Tokovi, ki vplivajo na velikost proizvedenega bogastva:

- povečuje se z investiranjem,
- zmanjšuje se s porabo zalog in obrabo osnovnih skladov ter potrošnih dobrin.

*Za pojasnilo posameznega toka 1 točka. Skupaj največ 2 točki.
(Skupaj največ 5 točk)*

B05**DENARNA POLITIKA****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 127–132.
N. Hrovatin. Ekonomija 4. Str.

Splošna ocenjevalna shema

Pojem, funkcije in oblike denarja	3 točke
Inflacija in vloga centralne banke.....	3 točke
Izdajanje denarja in centralna banka.....	4 točke
Denarna politika v Sloveniji po osamosvojitvi.....	2 točki
Kriteriji vstopa v EMU	3 točke

Pojem, funkcije in oblike denarja

Denar je blago, ki trajno opravlja vlogo splošnega ekvivalenta. .... *1 točka*

Funkcije denarja:

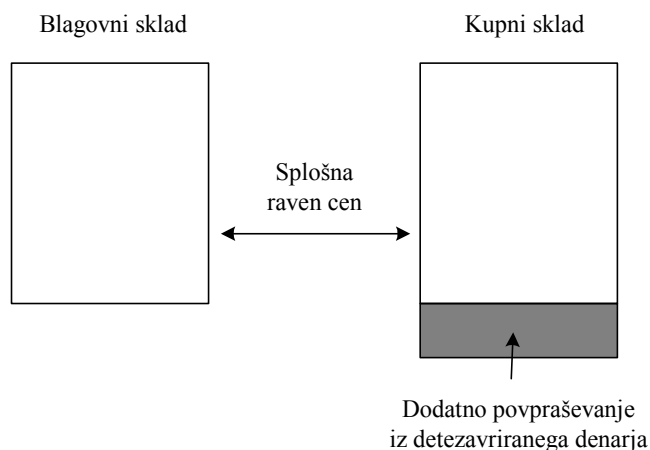
- menjalni posrednik,
- splošno merilo vrednosti,
- plačilno sredstvo,
- hranilec vrednosti,
- svetovni denar.

Za vsaj tri funkcije 1 točka.

Oblike denarja: kovanci, bankovci, knjižni denar. .... *1 točka*
(Skupaj največ 3 točke)

Inflacija in vloga centralne banke

Inflacija je zvišanje splošne ravni cen. .... *1 točka*

Za pravilno sliko 1 točka.

Centralna banka mora ob inflaciji zmanjšati obseg posojil.

To lahko naredi z zvišanjem obrestne mere, zvišanjem eskontne stopnje ali pa s prodajo vrednostnih papirjev na trgu.

Za vsaj dva navedena instrumenta 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)

Izdajanje denarja in centralna banka

Denar, ki ga izdaja centralna banka, imenujemo primarni denar. .... 1 točka

Izdaja ga lahko na tri načine:

- s posojili državi: ko kupuje državne obveznice na odprtem trgu;
- s posojili tujini: z odkupom deviz, ki postanejo terjatev do centralne banke države, katere valuto je odkupila;
- s posojili poslovnim bankam, pri čemer igra posojilodajalca le v skrajni sili.

*Za vsako smiselno pojasnilo posameznega načina 1 točka. Če kandidat samo navede vsaj dva načina, dobi 1 točko. Skupaj največ 3 točke.
(Skupaj največ 4 točke)*

Denarna politika v Sloveniji po osamosvojitvi

Slovenija je po osamosvojitvi vodila omejevalno denarno politiko, da bi znižala stopnjo inflacije.

*Za vsako podčrtano značilnost 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

Kriteriji vstopa v EMU

Kriteriji, ki jih je morala Slovenija izpolniti pred vstopom v EMU, so:

- znižati stopnjo inflacije na raven, ki ne sme presegati povprečne stopnje inflacije treh držav z najnižjo inflacijsko stopnjo, povečane za 1,5 odstotne točke;
- znižati obrestno mero na raven, ki ne sme presegati povprečne obrestne mere treh držav z najnižjimi obrestnimi merami, povečane za 2 odstotni točki;
- javnofinančni primanjkljaj zmanjšati pod 3 % BDP ter
- javni dolg ni smel presegati 60 % BDP.

*Za navedbo vseh štirih kriterijev 2 točki, navedbo dveh 1 točka, za pojasnilo enega 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

B06**TRANZICIJA SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA IN BREZPOSELNOST****Rešitev:**

Literatura: N. Hrovatin. Ekonomija 4. Ljubljana: ZRSŠ. Str. 87, 88, 112–122.

Splošna ocenjevalna shema

Lastninjenje	5 točk
Problemi tranzicije.....	4 točke
Spremembe pri brezposelnosti.....	2 točki
Brezposelnost po ILO	4 točke

Lastninjenje

V samoupravnem socialističnem gospodarstvu je bila družbena lastnina opredeljena kot lastnina vseh in nikogar. To pomeni, da so bili vsi državljani lastniki vseh podjetij, tudi tistih, v katerih niso bili zaposleni.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Zaradi takega pojmovanja lastnine ni bilo motiva za učinkovito gospodarjenje. Če so lastniki podjetja vsi državljani, ne da bi bili sploh seznanjeni z njegovim poslovanjem in ne da bi bili dejavno vključeni v upravljanje, ni mogoče izvajati osnovne funkcije lastnine. Tržno gospodarstvo, ki ga je Slovenija uvedla po letu 1991, predvideva zasebno lastnino proizvodnih dejavnikov.

Za smiselno pojasnilo kateregakoli od podčrtanih pojmov 1 točka, vendar največ 2 točki.

V začetku lastninjenja je vsak državljan dobil certifikat, vrednost je bila odvisna od starosti.

..... 1 točka

Certifikat so lahko uporabili na tri načine:

- zamenjali so ga za delnice podjetja, v katerem so bili zaposleni (ali so bili zaposleni njihovi starši);
- zamenjali so ga za delnice podjetij, ki so del družbenega premoženja prodajala v javni prodaji;
- zamenjali so ga za delnice pooblaščenih investicijskih družb.

*Za pojasnilo vsaj ene od alinej 1 točka.
(Skupaj največ 5 točk)*

Problemi tranzicije

Zunanja trgovina:

- Zaradi odcepitve je Slovenija izgubila trge nekdanje Jugoslavije, nanje so bila prodajno usmerjena številna slovenska podjetja.
- Preusmerjanje na nove (predvsem evropske) trge, kjer je bila konkurenca večja, podjetja so potrebovala čas, nekatera pa tega niso zmogla in so propadla.
- Zaradi prestrukturiranja gospodarstva je bil med tranzicijo potreben večji uvoz investicijskih proizvodov, ki jih Slovenija ne proizvaja, zato se je povečeval zunanjetrgovinski primanjkljaj.

Za katerokoli od navedenih pojasnil 1 točka.

Neustrezna zgradba podjetij:

- Zgradba podjetij po velikosti je bila neustrezna: imeli smo prevelik delež velikih podjetij, primanjkovalo pa je srednje velikih in zlasti malih podjetij.
- Velika podjetja so imela težave zaradi neučinkovitega upravljanja, nezadostnega izkoriščanja kapitala, izgube jugoslovanskih trgov.
- Kandidat lahko navaja tudi podatke o velikih podjetjih, ki so med tranzicijo propadla ali se decentralizirala.
- Kandidat lahko razpravlja tudi o pomembnosti malih in srednje velikih podjetij za razvoj gospodarstva.

*Za katerokoli od navedenih pojasnil 1 točka.
(Skupaj največ 4 točke)*

Spremembe pri brezposelnosti

Pred tranzicijo je bila za Slovenijo značilna skoraj polna zaposlenost. .... 1 točka
Po osamosvojitvi so podjetja zaradi izgube trgov in racionalizacije odpuščala delovno silo.

..... 1 točka
(Skupaj največ 2 točki)

Brezposelnost po ILO

Mednarodna organizacija za delo (ILO) izračunava brezposelnost na podlagi občasnih anket med prebivalstvom. Po podatkih iz anket (vzorcev) je mogoče oceniti, kolikšna je stopnja brezposelnosti med celotnim prebivalstvom. .... 1 točka

Med brezposelne štejemo tiste, ki v zadnjem tednu pred anketo niso opravljali nobenega dela za plačilo, iščejo delo in so delo pripravljeni sprejeti.

Za smiselno pojasnilo 1 točka

Stopnja brezposelnosti po ILO je približno 4–8 %. .... 1 točka

Brezposelnost je močno prizadela mlade do 26. leta starosti in starejše od 40 let. .... 1 točka

Kandidat lahko navaja tudi podatke o deležih ali druge podatke o spreminjanju starostne sestave brezposelnih. Za vsaj dve pravilni navedbi dobi dodatno točko, če jo je kje drugje v nalogi izgubil.

(Skupaj največ 4 točke)